

“INFORMACIONO RATOVANJE I NOVI SVJETSKI POREDAK: STUDIJA SLUČAJA ZA ZAPADNI BALKAN”

WSW konferencija održana u
Podgorici 11-13. decembra 2017.

Analiza situacije:

Vlada Crne Gore

Napredak hardvera i softvera u smislu informacione tehnologije u poslednjih 25 godina bio je od velikog značaja. Tehnološki napredak olakšao je pristup informacijama i doveo do ogromnog rasta razmjene informacija na globalnom nivou. Stoga, zloupotreba omogućena tehnologijom postaje sve više rasprostranjena i prisutna. Zloupotreba interneta i društvenih medija doprinijela je stvaranju novih sukoba i kriza u cijelom svijetu. Taj je koncept obično poznat kao informacioni rat koji podrazumijeva upotrebu i upravljanje informaciono-komunikacionim tehnologijama u cilju ostvarenja prednosti u odnosu na konkurenciju-protivnika. Ovaj fenomen, Rusija je u velikoj mjeri iskoristila u svojim unutrašnjim i vanjskim naporima da širi propagandu i dezinformaciju kako bi destabilizovala svjetski poredak, a koristila ga je i kako bi demoralizovala i destabilizovala Zapadni Balkan kao svoje interesno područje. Budući da je Rusija svjesna da je i dalje politički, ekonomski i vojno slabija od udružene snage Zapada, odlučila je da nadoknadi ove slabosti time što će razraditi svoju savremenu geopolitičku strategiju. Već dugi niz godina zapadne saveznice su pokušale, ali nisu uspjele ubijediti Moskvu da zauzme win-win stanovište, sa kojeg demokratija i prosperitet ovog regiona odgovaraju i Rusiji i Evropi. Rusija, s druge strane, vjeruje da svaki potez EU i uopšte Zapada proističe iz tog nadmetanja velikih sila koje konstituiše pogled na svijet Moskve. Rusija čvrsto vjeruje da Evropa pokušava širiti svoje norme i vrijednosti u regiji Istočne Evrope i Zapadnog Balkana u cilju ekspanzije svoje sfere utjecaja na račun Moskve, s naglaskom na proširenju NATO, a eventualno i EU.

Ruski napori najviše su usmjereni na podrivanje demokratskog napretka na području Zapadnog Balkana. Prema tome, Zapadni Balkan je posebno izložen ruskom pritisku koji se odražava u propagandi i kampanjama čiji je cilj da stvore razdor među građanima i učine da oni izgube povjerenje u vlastite institucije. Zato je WSW 2017 uspio okupiti govornike iz više zemalja kako bi diskutovali o ruskoj strategiji savremenog ratovanja i formirali preporuke za borbu protiv ruske propagande.

Demokratske države i institucije- mete sajber-napada

Uopšteno govoreći, demokratije širom svijeta su napadnute, i to ne tradicionalnim oružjem, već namjerno plasiranim lažnim informacijama, što predstavlja ozbiljnu prijetnju demokratiji. Dakle, Rusija nastoji da destabilizuje Zapadni Balkan i podriva demokratske napore i napredak zemalja u regiji koristeći lažne informacije. Dezinformacija je jedan od instrumenata za implementaciju strateških vanjsko-političkih interesa, jačanje međunarodnog položaja Rusije i kao i zaštite njenih ekonomskih interesa. Međutim, demokratske države ne smiju voditi dezinformacione kampanje. Borba protiv dezinformisanja ne smije biti borba "vatrom protiv vatre". Moramo tražiti druge načine i alate kako bi mogli krenuti u ofanzivu i spriječiti buduće napade. Borba protiv ruskog dezinformisanja zahtijeva igranje i odbrane i napada u isto vrijeme.

Razvoj informacionih i telekomunikacionih tehnologija je značajno promijenio prirodu savremenih konflikata. Informacija je postala ključno sredstvo u modernom ratovanju.

Shodno tome, sloboda medija, govora i informisanja postala je sredstvo u borbi protiv samog širenja dezinformacija. Ako se mediji u demokratiji smatraju pristrasnim ili usklađenim sa posebnim interesima onda temelj demokratskog sistema postaje besmislen.

Prošle godine, Rusija se umiješala u predsjedničke izbore u Sjedinjenim Američkim Državama (SAD) i time napala integritet američkog demokratskog sistema, što se desilo i u Crnoj Gori. Cilj Moskve nije ništa drugo osim da diskredituje demokratsko upravljanje i postojeći međunarodni sistem.

Suočena sa zavjerama protiv vlade i vođenjem negativnih informacionih kampanja koje podrivaju ključne društvene vrijednosti, Crna Gora je pokazala spremnost da se suprotstavi tim aktivnostima. Štaviše, članstvo Crne Gore u NATO-u rezultiralo je pozitivno u tri pravca: potvrđuje politiku otvorenih vrata NATO-a, podstiče sigurnost i stabilnost regije te ističe prednosti reformi, naročito u pogledu vladavine prava i dobrog upravljanja. Crna Gora mora nastaviti da bude lider u reformama kako bi učvrstila vladavinu prava i dobro upravljanje. Naravno, u tom smislu nije sama u borbi protiv zlonamjernih aktivnosti Rusije u dijeljenju lažnih informacija, ona može računati na pomoć svojih zapadnih saveznika.

Zapadni Balkan i nova ruska teorija haosa u političkom ratovanju

Rusija ima savremenu strategiju, viziju cjelokupnog ratovanja koja stavlja politiku i rat u isti spektar aktivnosti - sa filozofskog, ali i logističkog aspekta.

Prema tome, Rusija je 2008. godine napala Gruziju i Ukrajinu 2014. godine. Zatim se umiješala u američke izbore 2016., što je pokušala i 2017. u Francuskoj, a očekuje se da će to činiti i u budućim evropskim i američkim izborima. No, možda najočigledniji dokaz ruskih zlonamjernih napada na demokratski sistem je upravo ono što se dogodilo u oktobru 2016. na dan parlamentarnih izbora u Crnoj Gori, kada su navodno pripadnici ruske obavještajne službe planirali da svrgnu demokratski izabranu vladu Crne Gore i izvrše atentat na crnogorskog premijera.

Članstvo Crne Gore u NATO bi istovremeno bio podsticaj i znak ostalim zemljama u regionu da je i njihovo pristupanje Alijansi moguće. Zbog toga su, u očima Rusije, crnogorski parlamentarni izbori 16. oktobra bili poslednja prilika da se spriječi njen ulazak u NATO i da se ponovo uspostavi ruski uticaj u jugoistočnoj Evropi.

Spletkarenje od strane Rusije je konstantno i sistematično. Ona postiže političke i strateške ciljeve sredstvima koja nadmašuju snagu oružja u pogledu njihove efikasnosti. Modeli na koje se Rusija oslanja tokom hibridnog rata su: rat informacijama, dezinformacija, lažne vijesti, instrumentalizacija lokalnog stanovništva, igranje na kartu nacionalizma.

Od posebnog značaja je koncept pripovijedanja priče. Pripovijedanje je sposobnost širenja fiktivnog narativa i manipulisanja ljudima kako bi povjerovali u priču. U suštini, Putin ne stvara tenzije na teritoriji Balkana, ali ih iskorišćava. Putin drži lupu nad našim slabostima i uspijeva da ih zloupotrijebi korišćenjem negativnih modela, ali dobra vijest je da mi kontrolišemo ove slabosti implementacijom novih socijalnih reformi koje doprinose reformama našeg cjelokupnog sistema.

Zlonamjerni potezi Rusije predstavljaju prijetnju u regionu koja uzrokuje nestabilnost i nemire. Naime, oni se ostvaruju podrivanjem parlamentarnih izbora, opstrukcijom pokušaja demarkacije granica, miješanjem u državne poslove putem nereformisanih, visoko korumpiranih sigurnosnih službi, instrumentalizacijom etničke pripadnosti ... Problemi koji pogoduju ruskom razarajućem uticaju su: Veličanje ratnih zločinaca, korupcija, neriješeni ratni zločini i organizovani kriminal. Odbrana od negativnog uticaja Rusije podrazumijeva dijalog i članstvo Zapadnog Balkana u EU i NATO.

Osim toga, ekonomski pritisak je još jedan vid ruske agresije koji se ogleda u sposobnost Rusije da gas koristi kao adut za političko pregovaranje. Uloga Rusije u instrumentalizaciji etničke pripadnosti takođe je bila značajna, a situacija u Bosni se navodi kao vrlo dobar primjer istog. Tako Rusija prepoznaje medije kao savršeno sredstvo za jačanje svoje meke moći na Balkanu. Kao sredstvo koje ostvaruje veoma dobre rezultate uz minimalna ulaganja.

Dakle, može se zaključiti da će mediji koji su u ruskom vlasništvu vjerovatno biti subjektivniji i ideološki obojeni. Pored toga, pranje informacija jedna je od nekoliko ruskih taktika za širenje lažnih vijesti. Sputnjik je vrh ledenog brijega, ispod njega nalaze se portali koji preuzimaju te iste narative. Tako, oni pronalaze put do vodećih medija.

Mreža bez granica, izazovi i mogućnosti demokratije

Nema nikakve dileme da je nastupila četvrta revolucija-digitalna revolucija.

Iako ne raspolaže boljim tehnološkim i finansijskim sredstvima od Sjedinjenih Američkih Država (SAD) i Evrope, Rusija ipak uspijeva da nametne značajne izazove u izuzetno bitnim procesima. Suština je u tome što je ruska federacija prije nas shvatila da IT upravlja novim svjetskim poretom.

Čak je i Ministarstvo odbrane bilo par puta meta sajber-napada, prije pristupanja Crne Gore Alijansi. Neograničen pristup, brzina, anonimnost, nepostojanje geografskih granica, samo su neki od elemenata koji ove aktivnosti čine značajno efikasnijim i vidljivijim, s tim što se one odvijaju na različitim nivoima. Ti nivoi ne obuhvataju samo lažne vijesti, već i daleko značajnije forme koje ugrožavaju bezbjednost sajber prostora i aktivnosti koje se odvijaju na toj osnovi.

U skladu sa tim, predlažu se određene vrste rješenja: kratkoročna i dugoročna rješenja. Kratkoročna rješenja bila bi tehnološka rješenja kojima će se poboljšati ukupna sajber bezbjednost, gdje posebnu ulogu imaju državni organi, ali i akademska zajednica, civilno društvo i mediji. S druge strane, jedino održivo i efikasno rješenje je obrazovanje, i to ne samo informatičko, već multidisciplinarno kojim će se povećati sposobnost logičkog i kritičkog razmišljanja kao ključnog preduslova za povećanje nivoa otpornosti pojedinaca i društva na sve oblike informatičkog "ratovanja".

Za razliku od zapadnjačkog mentaliteta, ruski se zasniva na marksizmu (vlasništvo nad sredstvima za proizvodnju i kontrola nad radnom snagom drugih). Stoga, Rusija koristi medije kao sredstvo za ostvarivanje kontrole i vršenje pritiska nad demokratskim državama.

Ukrajina je dobar primjer za to, polovina stanovništva Ukrajine govori ruski i ruski TV kanali su među prvih deset u ovoj zemlji. Dakle, njeno stanovništvo stalno je izloženo dezinformaciji i lažnim vijestima koji pristižu iz Rusije. Iz tih razloga grupa ukrajinskih studenata i profesora je napravila projekat za provjeru činjenica provjere činjenica i počeli su da prate informacije i provjeravaju da li su tačne ili ne. Tako su prikupili na hiljade priča, dokaza koji ukazuju na prisutnost vrlo dobro orkestrirane ruske propagande.

Osim toga, BBC se smatra primjerom valjanog javnog servisa koji teži ka obavljanju novinarske djelatnosti na tačan, nepristrasan, nezavisan i pošten način. Rapolažu ogromnim budžetom, ali su isto tako veoma stručni u pružanju kratkih i tačnih informacija za vrlo kratko vrijeme. Dakle, brzina dobijanja informacija je veoma bitna kako bi se vijesti primile što je brže moguće. Ipak, budući da moraju biti nezavisne, oslobođene od bilo kakvog uticaja, potrebne su jake, finansijski stabilne medijske institucije. Zato je izuzetno važno da mediji doprinose očuvanju pozitivnih vrijednosti koje se zasniva na njihovoj profesionalnosti, budući da se mediji smatraju jednim od glavnih prepreka sa kojom se suočava propaganda, i čija je dužnost da informišu javnost što je brže moguće. Eru post-istine u kojoj živimo trebalo bi precizno definisati.

Pregled preporuka

Demokratske države i institucije mete sajber-napada

- Zapadni Balkan, kao i sve zemlje ugrožene sajber-napadima, moraju raditi na jačanju svojih demokratskih institucija i pokazati jedinstvo, prosperitet i stabilnost svojih zemalja.
- Borba protiv ruskih napada dezinformisanjem ne smije biti borba " vatrom protiv vatre ". Države bi trebalo da rade na otkrivanju dezinformacija i otklanjanju istih.
- Podizanje svijesti o informacionim tehnologijama je neophodno, jer moguće posljedice mogu biti veoma opasne i dugoročne.
- Treba osmisliti nove kontramjere za borbu protiv naših neprijatelja. Strateška komunikacija ne zahtijeva samo interakciju državnih i međunarodnih institucija i organizacija već i uključenost šire javnosti.
- Saradnja među saveznicima, partnerima i međunarodnim organizacijama je ključna kako bi se obezbijedio koherentan pristup tim izazovima.
- SAD treba da uloži napore kako bi ojačale demokratski sistem i zaštitile ljudska prava.
- Crna Gora mora i dalje biti lider u sprovođenju reformi i pokazati svijetu da ima kontrolu nad svojom budućnošću- budućnost prosperiteta i bezbjednosti koju ne može omesti loš uticaj iz spoljašnjeg svijeta.

Zapadni Balkan i nova ruska teorija haosa u političkom ratu

- Treba podići svijest o značaju samog koncepta pripovijedanja. Sposobnost pripovijedanja "dobrih priča" pomaže pripovjedačima da manipulišu informacijama kako bi one služile njihovim interesima. Dakle, moramo savladati tu sposobnost.
- Zapadni Balkan mora biti svjestan poimanja "magnifying glass theory". Putin drži svoju lupu nad našim slabostima i prati svaki naš potez, zato moramo ojačati našu demokratiju i pokazati složnost. Moramo raditi na blagostanju, kako bismo ojačali našu demokratiju i pokazali integritet, zato su nam neophodne socijalne reforme koje doprinose reformama cjelokupnog sistema.
- Moramo prepoznati gubitnike procesa globalizacije, jer predstavljaju ozbiljnu prijetnju i svojim zlonamjernim aktivnostima mogu ometati demokratske procese. Najbolji primjer bi mogla biti lokalna politička elita koja vrlo stručno manipuliše emocijama, naročito pred izbore.
- Umjesto negativne strane nadmetanja, treba podsticati zdravu konkurenciju, jer promovise stav "svi su pobjednici", gdje regionalne zemlje zajednički rade na zajedničkom cilju - jačanju demokratije i vladavine prava.

Digitalna revolucija- četvrta revolucija

- Generalno, na globalnoj sceni, liberalna demokratija se stavlja na test, budući da je razvoj informacione tehnologije omogućio ljudima da slobodno izraze svoje lično mišljenje. Istovremeno, to je prilika za one koji nemaju baš dobre namjere, da podstiču nepovjerenje u institucije stvaranjem podjela i haosa u politici i društvu. Dužnost je vlade da štite svoje građane, ali i dužnost svih nas da ne shvaćamo svoja prava zdravo za gotovo.
- Obični građani, mala djeca, čak i penzionisana lica koriste internet i imaju nekoliko uređaja u "džepovima", ali nijesu svjesni činjenice da bivaju praćeni na takav način. Treba se zalagati za otvoren i decentralizovan internet.
- Treba primijeniti ukrajinski know-how za borbu protiv ruske propagande kako bi praćenjem društvenih mreža mogli da predvidimo buduće korake koje Rusija namjerava poduzeti.
- Moramo pružiti podršku našim medijskim institucijama koje predstavljaju istovremeno i našu obranu. Zbog nedostatka finansijske podrške mediji su podložni diskreditovanju. Novije medijske kuće su izostavile većinu koraka koje podrazumijevaju provjeru činjenica i kritičku analizu kako bi olakšale i ubrzale protok vijesti, a kao rezultat toga se u glavnim vijestima pojavljuju neistinite priče. Iz tih razloga, trebalo bi pružiti finansijsku podršku medijima da bismo se zaštitili od informacionog ratovanja.
- Bez obzira na mjere koje preduzimamo, one bi trebale biti dugoročne mjere u cilju sprečavanja sajber napada čiji je cilj da ugroze naše osnovne društvene vrijednosti.
- Ključni faktor u borbi protiv širenja lažnih vijesti i propagande je obrazovanje, i to ne samo obrazovanje u pogledu informacione tehnologije, već i opšte obrazovanje koje podstiče ljude da razvijaju logičko i kritičko mišljenje koje je ključno za procjenu tvrdnji, ideja i argumenata s kojima se svakodnevno srijecju.
- Treba da se borimo protiv sajber-napada, ali ne preduzimajući nedemokratske mjere. Upravo ovakvim diskusijama trebali bi podići svijest o plaćenim medijima i očigledno "uređenim pričama" koje nam dolaze iz medija, kako bismo smanjili mogućnost manipulisanja.